

Arheološki nalazi glazbala u Jugoslaviji

Sažetak

Pregled početnih arheomuzikoloških istraživanja na području Jugoslavije temelji se na objavljenim i neobjavljenim izvorima, odnosno na arheološkim nalazima glazbala i predmeta koji nisu identificirani kao glazbala već kao "kultno-magijska oruđa". Članak prezentira arheološke nalaze glazbala prema klasifikacijskom sistemu Hornbostela i Sachs-a te ih tipološki definira. Predstavljena su glazbala iz samo tri osnovne skupine: idiofona, aerofona i kordofona. Autor reinterpreta određene arheološke nalaze upozoravajući na moguću muzičku namjenu "kultno-magijskih oruđa", nalazeći mjestimično paralele sa suvremenim tradicijskim instrumentarijem i vjerovanjima sačuvanim uz pojedina glazbala, iznosi činjenice i pretpostavke o specifičnim funkcijama tih glazbala u prethistorijsko i historijsko doba i registrira određene pojave kontinuiteta upotrebe pojedinih tipova glazbala na području Jugoslavije.

Iz građe izložene u članku proizlazi nekoliko činjenica. Na tlu Jugoslavije su se kroz najduži vremenski period kontinuirano koristile zujalice (vrtložno aerofono glazbalo) i to od 35000 godina p.n.e. sve do danas. Sličnu starost bilježimo za rubno puhane flaute bez rupica za sviranje (koštana zviždaljka iz Bukovčeve špilje pokraj Lokvi u Gorskom kotaru u Hrvatskoj). Fragmenti aerofonog glazbala, s rupicama za sviranje, iz istog lokaliteta, a moglo je biti ili tipa klarineta ili oboe, datiraju se u nešto mlađi period Magdaleniensko-Gravettien (20000-15000 g. p.n.e.). Upotrebu jelenjeg roga kao trube možemo najranije datirati u brončano doba (2200-900 g. p.n.e) prema nalazu s Gradine, kraj izvora Rame u Bosni i Hercegovini. U isto razdoblje može se datirati nalaz drvenog roga iz Ribiča kraj Bihaća.

Iz skupine idiofonih glazbala, kao najstarije, do sada poznate, možemo označiti sudarne kamene batove ili udarane kamene posude, kao i strugače iz Lepenskog Vira, a imali su magijsku i ritualnu funkciju u obredima plodnosti s ciljem izazivanja kiše; datiraju se u vrijeme protoneolita (cca 6000 g. p.n.e)

Iz ostale građe proizlazi dosta jasno da su zvečke glazbala koja se potvrđuju u kontinuitetu od gotovo četiri tisuće godina u više raznih oblika i materijala, od onih glinenih pa sve do onih metalnih koje nazivamo praporcima. Glinene zvečke su se zadržale kao dječje igračke, a praporci u funkciji opreme konja, a jednako u prvobitnoj apotropijskoj magijskoj funkciji. Potresajuće zvečke, tj. nanizani predmeti ili limene pločice na uzici, žive još i danas uklopljeni u nakit narodne nošnje i ozvučuju plesne korake poznatih nijemih kola iz Vrlike ili Glamoča, kao i popularnog bunjevačkog kola iz Vojvodine kojemu tamburaška glazbena

pratnja nije glavna glazbena odlika već upravo zvečke pričvršćene na čizme plesača.

Pojavu stočnih zvona napravljenih iz željeznog lima na području Jugoslavije možemo sa sigurnošću pripisati vrlo ranom uvozu na početku naše ere iz Rimskog carstva i utvrditi mu kontinuitet od gotovo dvije tisuće godina, a suvremeni život u ritualu i ophodima zvončara, kurenta ili bušara.

To su tek prve spoznaje koje nam je omogućila nova znanstvena disciplina i područje koje nazivamo glazbenom arheologijom ili arheomuzikologijom, a sasvim je sigurno da će se naše spoznaje daljnjim istraživanjima množiti pa nas i kvalitativno obogatiti razumijevanjem glazbene ili glazbenih kultura naših područja u još daljoj prošlosti.